

VÝZNAMNÝ PREDSTAVITEĽ SLOVENSKEHO ŠTUDENTSKEHO SPOLKOVÉHO HNUZIA NA HISTORICKOM ÚZEMÍ VÝCHODNÉHO SLOVENSKA V 19. STOROČÍ MICHAL HLAVÁČEK¹

(215 rokov od narodenia)

Libuša FRANKOVÁ

Profesorovi Michalovi Hlaváčkovi² patrí v moderných slovenských národných dejinách nezastupiteľné miesto v rozvíjaní a podporovaní samovzdelávacích spolkových aktivít slovenských študentov na území dnešného východného Slovenska. V kontexte samovzdelávacej činnosti študentov na stredných školách pod dohľadom profesorov a v súlade so školskými zákonmi výrazne zasiahol pred a najmä v zložitom spoločensko-politickom porevolučnom období do všestrannej prípravy slovenských študentov pre ich budúce povolanie, s dôrazom aj na ich jazykovú pripravenosť v rodnej reči, a to aj prostredníctvom rozvíjania ich jazykovej a literárnej činnosti na spolkovej pôde na levočskom evanjelickom lýceu a prešovskom evanjelickom kolégiu – dištriktuálnom osemtriednom gymnáziu. Prezentáciou slovenskej a slovanskej literárnej tvorby – poézie a prózy, ale aj vlastnej literárnej tvorby spoznávali slovenskí študenti históriu slovenského národa, jeho reč, mravy, obyčaje a tiež územie, na ktorom žil.

V období profesorského pôsobenia na levočskom evanjelickom lýceu v rokoch 1832 – 1854 využil napriek politickým intrigám, perzekúcii a šikanovaniu zo strany štátnej a cirkevnej moci skúsenosti z čias štúdií na bratislavskom evanjelickom lýceu pri organizovaní študentskej spolkovkej činnosti. V Levoči založil v roku 1832 Spoločnosť česko-slovanskú so stanovami, zvolenými funkcionármi, zavedenou zápisnicou a Pamätnicou. Študenti pod jeho vedením postupne prechádzali od homiletických cvičení k cieľavedomej a systematickej samovzdelávacej činnosti v národnom duchu. Ako správca – predseda levočskej spoločnosti podporoval jazykové a literárne aktivity jej členov.

Levočské skúsenosti z rozvíjania študentskej spolkovkej činnosti v predrevolučnom období preniesol profesor Hlaváček aj na prešovské evanjelické kolégium, kde pôsobil v rokoch 1854 – 1874. Na škole už v prvej polovici 19. storočia existovali

-
- 1 Príspevok je výstupom z grantového projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 18. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie*.
  - 2 Michal Hlaváček (17. 7. 1803, Skalica – 18. 12. 1885, Levoča). Pedagóg, národnokultúrny pracovník, organizátor študentskej spolkovkej samovzdelávacej činnosti na evanjelických stredných školách. Prispel k formovaniu národno-kultúrnych študentských centier – v 30. rokoch v Bratislave, 30. – 40. rokoch v Levoči, v druhej polovici 50. a počas 60. rokov v Prešove a v rokoch 1874 – 1885 opäť v Levoči. Zásťanica myšlienok československej jednoty a slovanskej vzájomnosti. MAŤOVČÍK, Augustín, red. *Biografický lexikón Slovenska III*. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2007, s. 458.

samovzdelávacie spolky na etnickom základe, ktoré významne zasahovali nielen do kolegiálneho, ale aj spoločensko-kultúrneho života v meste Prešov. Slovenskí študenti sa aktivizovali už od roku 1832 na pôde Slovenskej spoločnosti. V porevolučnom období došlo k oživeniu jej činnosti až po príchode profesora Hlaváčka, keď na základe rozhodnutia cirkevného dištriktu v Dobšinej v septembri 1854 prijal miesto profesora na kolegiálnom ústave náboženskej výchovy – teologickom ústave, od roku 1884 teologickej akadémii, prednášajúc od roku 1866 aj slovenskú literatúru. Rozširoval poznatky slovenských študentov o československej jednote a slovanskej vzájomnosti a poskytoval im podporu aj odbornú pomoc pri rozvíjaní spolkovej samovzdelávacej jazykovej a literárnej činnosti. Postupne sa formujúca štruktúra kolégia vytvorila v porovnaní s prvou polovicou storočia, aj na základe nariadenia č. 15 501/1868 vydaného Uhorským ministerstvom kultu a školstva o študentských samovzdelávacích spolkoch, vznikli podmienky pre rozmanitejšiu študentskú spolkovú činnosť v podobe samovzdelávacích, svojpomocných, kultúrno-výchovných, umeleckých, telovýchovných krúžkov, združení, spoločností a spolkov.

Zásluhou profesorov M. Hlaváčka a Samuela Miklera, a tiež študentov teologického kurzu, najmä Daniela Bacháta a Ondreja Dianišku, bola 13. septembra 1858 obnovená činnosť Slovenskej spoločnosti ako súkromnej Národnej slovenskej spoločnosti v Prešove. Na každoročnom prvom zasadnutí spoločnosti profesor Hlaváček, ako jej predseda, oboznamoval členov s ich vzdelávacím zameraním, kladúc dôraz najmä na vzdelávanie sa v reči, v ktorej mali neskôr „úradovať“³ a na zdokonaľovanie sa v literárnej tvorbe.

V posledných rokoch činnosti spoločnosti zdôrazňoval potrebu vzdelávania a prípravy sa jej členov, väčšinou išlo o študentov teológie, na kňazské povolanie a upevňovanie si národného vedomia. Ako predseda spoločnosti sa vyjadroval aj k spolkovej organizačnej činnosti, navrhoval zmeny v záujme jej skvalitňovania, čo nachádzalo u študentov pozitívne prijatie a realizovanie. Vo vzdelávacej činnosti študentov podporoval najmä už spomínanú ich vlastnú literárnu tvorbu, ktorú hodnotil kriticky a objektívne. Tiež ich korešpondenčné aktivity a osobné styky s predstaviteľmi slovenského národného hnutia, aj keď sám v porevolučnom období už neudržiaval kontakty s predstaviteľmi slovenského národného života kvôli postihom zo strany štátnej moci v čase levočského pedagogického pôsobenia, najmä podpory aktivít slovenskej študujúcej mládeže pri vydaní almanachu Jitřenka. Začiatkom 60. rokov nadviazali slovenskí študenti na prešovskom evanjelikom kolégiu písomné aj osobné kontakty s národnými dejateľmi v Šariši – Jonášom Záborským, Bohumilom Nosákom,⁴ Alexandrom Duchnovičom, Alexandrom Pavlovičom a ďalšími. Stretávali sa však najmä s Jonášom Záborským, pôsobiacim v tom

3 Zdôrazňovanie vzdelávania sa slovenských študentov v „československom nárečí“ vychádzalo u Hlaváčka nielen z rozhodnutia dištriktuálneho konventu, keďže išlo o bohoslužobný jazyk slovenských evanjelikov a. v., ale odrážalo sa aj v jeho konzervativizme v čase prešovského pôsobenia, ktorý ho spájal s detstvom, štúdiom a s kazateľskou aj pedagogickou činnosťou. Bibličtinu presadzoval pred slovenčinou. Štátny archív Prešov, fond EKP, inv. č. 372. Zápisnice. Od 21. 9. 1867 boli však už zápisnice Slovenskej spoločnosti, najmä na žiadosť študentov práva, písané v slovenčine.

4 Požičiavali mu napr. knihy zo spolkovej knižnice.

čase v Župčanoch, ktorý im radil, požičiaval knihy, povzbudzoval ich do národných aktivít a diskutoval s nimi o národnokultúrnych, najmä literárnych, a tiež spoločenských pomeroch v uhorskej krajine. Aktívne kontakty mali s Pavlom Dobšinským, ktorému zbierali a posielali ľudovú slovesnosť zo Šariša. Slovenskí študenti, členovia spoločnosti, vyjadrovali profesorovi Hlaváčkovi obdiv a vďaku za pomoc a podporu na každoročnom záverečnom zasadnutí. Existenčné a spoločenské problémy v Prešove nakoniec spôsobili návrat profesora Hlaváčka do Levoče, kde pôsobil do konca života. Po jeho odchode z prešovského evanjelického kolégia samovzdelávacia spoločnosť slovenských študentov zanikla.

Michal Hlaváček počas dvadsaťročného pôsobenia v Prešove sa stal svojou názorovou vyhranenosťou a tvorivým postojom k pedagogicko-výchovnej práci výraznou osobnosťou nielen na škole, ale aj v spoločenskom a cirkevnom živote mesta, a to aj za cenu, že medzi kolegami a študentmi na teologickej akadémii, ale aj na kolégiu sa často dostával pre svoje pronárodné presvedčenie, názory a činnosť do veľmi nepriaznivej situácie. Pritom jeho prácu sťažovali ťažké existenčné problémy na poste profesora a dekana teologického ústavu, súvisiace s nepravidelným poskytovaním dohodnutého platu.

Použitá literatúra:

Štátny archív Prešov, fond Evanjelické kolégium v Prešove.

MAŤOVČÍK, Augustín, red., *Biografický lexikón Slovenska III*. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2007, s. 458.

LAZAR, Ervín. Literárny Šariš 19. storočia do vzniku Československej republiky. In *Nové obzory* 22. MICHNOVIČ, Imrich, zost. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1980, s. 116 – 140.

HLEBA, Edmund. Prešovská „Národná slovenská spoločnosť“ z 50. rokov 19. storočia. In MICHNOVIČ, Imrich, zost. *Nové obzory* 25. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1983, s. 227 – 229.

REPČÁK, Jozef. Knižnica slovenskej študentskej spoločnosti v Prešove. In *Východné Slovensko v dejinách slovenskej literatúry*. Martin : Matica slovenská, 1971 s. 71 – 75.

SEDLÁK, Imrich. *V čierťažiach búrok. Národno-politický, kultúrno-spoločenský a literárny integračný proces na východnom Slovensku 1848 – 1918*. Martin : Matica slovenská, 2001, s. 83 – 84.